

According to legend, white lions are born once in a hundred years. Incredibly this lioness gave birth to two. Now they must survive all that nature – and man- can throw at them.

Rebecca deloodeed (about Rebecca Loos)

Demon of the British Empire (Or the day Vivienne got another gong)

Life's a beech!

Pressing the panic button

Murray Walker, the voice of Formula One, picks his 10 favourite British Grand Prix memories.

Golden boy

He was only 10 years old, but TV advert revealed Ronaldinho's star quality.

Таким образом, проанализировав некоторые примеры американского, русского и британского медиадискурса, можно говорить о всепроникающем, универсальном характере такого явления современной жизни, как языковая игра. Ее формы и способы воздействия базируются на когнитивных процессах восприятия действительности и их языковом воплощении. (Кстати, можно заметить, что данный анализ подтверждает наблюдения о том, что качественная пресса в чем-то начинает сближаться с таблоидами. "The Times" уже выходит в формате таблоида и в плане использования языка демонстрирует сходные с популярной прессой тенденции.)

В своей книге "Language Play, Language Learning", посвященной проблемам языковой игры и процессам освоения языка, британский ученый Гай Кук пишет: "There are two ways of theorizing language play: one is to regard it as an aspect of *play in general*; the other is to seek out distinct qualities in *language play in particular*." [10:97] То есть, языковую игру можно воспринимать как часть общей способности человека к игре. Но в отличие от игры вообще, языковые игры – это всегда игры разума, всегда ментальное воплощение способности человека переосмысливать и интерпретировать действительность творчески, привлекая весь арсенал средств языка и своих знаний о ситуации и окружающем мире, что особенно очевидно в области медиадискурса.

Литература

1. «Англо-русский словарь по лингвистике и семиотике» Под ред. А. Н. Баранова и Д. О. Добровольского. – М., Помовский и партнеры, 1996.
2. Добросклонская Т. Г. «Медиадискурс как объект лингвистики и межкультурной коммуникации» В сб.: «Вестник Московского университета» Сер. 10. Журналистика. – 2006. – № 2. – С. 20-33.
3. Васильева Н. В., Виноградов В. А., Шахнарович А. М. Краткий словарь лингвистических терминов. – М., Русский язык, 1995.
4. Ксензенко О. А., Менджерицкая Е. О. "Mass Media Language" Учебное пособие по языку современных англоязычных СМИ. – М., МАКС Пресс, 2002.
5. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность?». – М., «Гнозис», 2003.
6. Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г. Краткий словарь когнитивных терминов. – М., 1996.
7. Менджерицкая Е. О. Термин «дискурс» и типология медиадискурса. В сб.: «Вестник Московского университета» Сер. 10. Журналистика. – 2006. – № 2. – С. 50-55.
8. Менджерицкая Е. О. Публицистика как тип дискурса. В сб.: «Язык, сознание, коммуникация». – М., 1999. Вып. 7. – С.13-18.
9. Менджерицкая Е. О. Особенности национального публицистического дискурса. В сб.: «Язык, сознание, коммуникация». – М., 1999. Вып. 9. – С. 52-59.
10. Cook, Guy "Language Play, Language Learning" Oxford, OUP, 2000.

Мікіна О. Г.

СЕМАНТИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ЛАТИНСЬКИХ І РОМАНСЬКИХ ДІЄСЛІВ ІЗ ЗНАЧЕННЯМ «ЗВЕРТАТИСЯ»

Історичний підхід до вивчення лексики значно розширює уявлення про семантичні об'єднання будь-якого рівня. Так, лексико-семантичні групи (ЛСГ) дієслів мовлення, які були об'єктом дослідження на матеріалі багатьох мов, при застосуванні порівняльно-історичного методу дають підстави для певних узагальнень як стосовно парадигматичної структури даної ЛСГ, так і відносно закономірностей її семантичної еволюції. На жаль, у лінгвістичній літературі мало досліджень, які б висвітлювали формування і розвиток значень романських дієслів мовлення, хоча, з одного боку, латинська мова, що є основою для романського мовного ареалу, є відомою і досить вивченою (певна річ, окрім регіональних варіантів вульгарної латини), а з іншого боку, дієслова мовлення є одним з найцікавіших шарів лексики, що відбиває психічну та інтелектуальну діяльність людини. Метою даної статті є історичний аналіз семантики частини романських дієслів мовлення, а саме дієслів із значенням „звертатися”.

Латинські дієслова із значенням „звертатися” посідають особливе місце у лексико-семантичній групі дієслів мовлення. На відміну від дієслів, що мають значення „говорити”, „запитувати”, „просити”, „відповідати” та інших, в основі семантичної еволюції яких знаходяться глибинні значеннєві трансформації, дієслова, що мають значення „звертатися”, є дериватами дієслів із значенням „говорити”, „розмовляти”, або дієслів руху, і утворені, як правило, за допомогою префікса *ad-*. У той час як розвиток більшості дієслів мовлення дає підстави говорити про семантичні універсали, що проявили себе на шляху утворення та зміни значень упродовж еволюції від прамови, дієслова із значенням „звертатися” демонструють певні морфологічні універсали. Спробуємо проаналізувати дієслова із вказаною семантикою, розглянувши спочатку латинські лексеми.

На підставі опрацювання словників латинської мови [1; 8; 12], нами було складено список основних дієслів, що мають значення „звертатися”: *accedo, adoro, affor, alloquor, appello, compello*. Серед них три лексеми, а саме *adoro, affor, alloquor*, є дериватами базових дієслів цілої лексико-семантичної групи. Їх вихідні – *oro, for, loquor* – мають найбільш загальне значення для дієслів мовлення, вони містять тільки дві семи – S^1 – „вимова” і S^2 – „значущість”, єдино можливі для базових дієслів мовлення. Приєднання до них префікса *ad-* викликає появу додаткової семи S^3 – „звернення”, оскільки основне значення цього префікса – „напрямок, спрямування до когось, чогось” [1, с.27; 12, с. 13]. Таким чином, похідні дієслова отримали завдяки префіксу значення „звертатися”, тобто „заговорювати до когось”. Оскільки така дериваційна схема втілена у ядрових дієсловах зазначеної семантики, можна припустити, що вона є не тільки основою для дієслів латинської мови, а й має глибоке коріння в індоєвропейській прамові.

Дійсно, Ю. Покорний вказує на існування в індоєвропейській прамові кореня *ad-* із значеннями „до, на, біля, у напрямку” [14, с. 3], тобто з тими, які зберіг латинський префікс. Література про історію префіксації засвідчує, що префікси мають спільне походження з прийменниками, а в їх основі – індоєвропейський прислівник. Навіть термін *praepositio*, який увійшов у граматику на позначення прийменника, у римських граматичних трактатах означав також префіксацію [4, с. 44]. Отже, латинський префікс *ad-*, як і латинський прийменник *ad*, – це прямі наступники

індоєвропейського прислівника з тією ж формою. Ж. Одрі у своїй відомій праці „Індоєвропейська мова” зазначає, що від початку незмінні одно- або двоскладові частки з просторовим значенням („в”, „нід”, „до”, „зверху” та інші), які були прислівниками у фразі, з’єднувалися з дієсловами парадигматично, а згодом в індоєвропейській прамові відбувається „історичний феномен злиття”, коли виникає синтагматичний зв’язок прислівника з дієсловом [3, с. 94]. Таким чином, перетворення прислівника з просторовим значенням на преверб, – давня традиція, а пояснення цьому вбачають у зміні структури індоєвропейських діалектів типу OV на тип VO [2, с. 369].

Дієслова, що мали значення „звертатися” в латинській мові, вписуються в проаналізовану дериваційну модель, в основі якої преверб *ad-*, приєднаний до базових дієслів мовлення. Слід зауважити, що згідно з опрацьованими словниками [1; 8; 12] значення „звертатися” є основним для *adoro*, *affor*, *alloquor*. Проте більш важливими для узагальнень є приклади вживання даних дієслів у творах латинських авторів, що увійшли в літературу та мовознавство як носії тенденції народної мови. Оскільки вихідні дієслова *for* та *loquor* самі не витримали конкуренції з іншими синонімами, що мали значення „говорити”, слід було чекати, що і похідні від них також зникнуть з латинської мови. Так і сталося, хоча, наприклад, у Петронія *alloquor* вживається у значенні „звертатися”. Ось цитата із „Сатирикона”: *Accedebat huc, quod neque Turrhaena me alloquebatur...* [16] – До цього додалось те, що Трифена не звернулася (не заговорила) до мене.

Що стосується дієслова *adoro*, йому більше пощастило, оскільки воно закріпилося у вокабулярах національних романських мов, проте значення „звертатися”, його основне значення, було втрачене. Натомість на перший план виступає значення „обожнювати, шанувати”, яке було неосновним в класичній латині. Тенденції до цього з’явилися вже в народній латині. Вкрай рідко зустрічається, наприклад, у Апулея *adoro* в значенні „звертатися”. Ось уривок із його „Метаморфоз”: *quidam senior exsurgit et... ropulum sic adorat* [17] – піднімається якийсь старий чоловік і ... так звертається до народу. У переважній більшості випадків Апулей використовує *adoro* у значенні „молитися”, яке було другим для цього дієслова згідно із словниками класичної латинської мови. Утім у Петронія *adoro* – це, найчастіше, „обожнювати, шанувати”, наприклад: *Invenies religiosum, si te adorari permiseris* [16] – Знайдеш релігійну людину, якщо дозволиш тебе обожнювати. Ці тенденції знайшли закріплення в романських мовах, сьогодні французьке *adorer*, іспанське та португальське *adorar*, італійське *adorare* мають значення „обожнювати, шанувати”, які були неосновними у класичній латині.

Таким чином, латинські дієслова із значенням „звертатися” не входять до романських мов, проте поняття, що втілювали втрачені лексеми, мало закріпитися за іншими дієсловами. Те, як формувався корпус дієслів із вказаною семантикою в неолатинських мовах, цікаво розглянути на прикладі французької мови. Спочатку зазначимо, що словниковий склад народної латини був набагато біднішим, ніж класичної латини, особливо, якщо його порівняти з періодом розквіту Імперії. І це цілком зрозуміло і виправдано, оскільки простий людина, який користувався цією мовою, не мав потреби в багатьох словах вишуканої мови, особливо, якщо вони позначали невідомі поняття. За словами Ф. Брюно, „там, де класична латина мала два або три синоніми, народна латина задовольнялася одним словом” [5, с. 143]. Проте, і на це знову вказує Ф. Брюно, хоч народна мова і не мала велими розвинутий словник, вона мала засіб розширювати його. Для цього їй залишалися суфікси і префікси, і вона (мова) могла і вміла утворювати похідні і складені слова [5, с. 144]. Цікаво, що деривація, словотвір на базі існуючих простих лексем знову стають основою для формування народного словника, і це є наочним у старофранцузькій мові. Так, можна навести цілу низку однокорених слів із значенням „звертатися”, утворених на базі лексеми, яка не входила до ЛСГ дієслів мовлення і не виступала основою для їх формування. Це дієслова *araisnier*, *arraisionier*, *arainier*, *airainier*, *araignier*, *arainnier*, *arraisionier*, *areisionier*, *aresnier*, *arenier*, *aranier*, *aragnier*, *arisnier*, *araisonier*, *araisonner*, *areisioner*, *aresoner*, *arresoner*, *arazoner*, *araisuner*, *araisonner* [9, с. 372]. Ми подали вище тільки ті дієслова, які зафіксовані в одному із словників старофранцузької мови. Проте відомо, що ця серія є більшою, якщо залучити до вибірки інші словники і тексти. Така кількість варіантів викликана фонетичною і, як наслідок, орфографічною нестабільністю старофранцузької мови, але нас передусім цікавить сам факт утворення дієслів із аналізованою семантикою на базі народнолатинського дієслова *rationare*, що утворилося, в свою чергу, від латинського *ratio* – „рахунок, підрахунок; розум, точка зору; мотив”. Від цих значень розвинулося й інше – „здатність розмірковувати, робити висновки”. Як наслідок, значення народнолатинського дієслова *rationare* і є „розмірковувати, робити висновки”. Семантична еволюція призвела до того, що вже в старофранцузькій мові *raisnier*, поряд з традиційним значенням, яке, до речі, збереглося за дієсловом *raisonner* дотепер, має і інше – „говорити, розмовляти” [7, с. 628]. Вживання *raisnier* з прийменником *a* означає „говорити, розмовляти з кимсь”, тобто „звертатися”. У даному випадку дієслово *raisnier* є неперехідним. Далі замість форми „дієслово + прийменник” з’являється інша конструкція – „префікс *a* + дієслово”. Зрозуміло, що цей префікс походить від латинського *ad* і має, як ми вже з’ясували, значення „напрямок до”. Знову така словотвірна модель стає базою формування дієслова (враховуючи фонетичну варіативність – дієслів) із значенням „звертатися”. Природно, що новостворене дієслово починає вживатися з лексемою, яка означає особу – об’єкт мовлення, але цікаво, що і нове дієслово *araisnier*, і решта однокорених, були перехідними і вживалися вже без прийменників, тобто сему давального відмінка перебрав на себе префікс [10, с. 3]. Ось один з прикладів:

S’il avient chose que tu trueves

La bele en point que tu la doives

Aresoner ne saluer,

Lors te fera color muer,

Si te fremira touz li sans [13, с. 172] –

„Якщо станеться так, що ти зустрінеш красуню за таких обставин, що тобі треба буде до неї звернутися і привітатися, вона змусить тебе змінити колір, і вся твоя кров затремтить”.

Сьогодні у французькій мові не існує жодного з цих однокорених дієслів, які були базовими у старофранцузькій період. Їх не фіксує і словник середньофранцузької мови [11]. Мова успадкувала лише традиційну безпрефіксальну форму *raisonner* із значенням „розмірковувати”. Те ж саме стосується італійського дієслова *ragionare*, іспанського *razonar*, португальських *razoar* та *raciocinar*.

Абсолютно аналогічна картина простежується з іншими дієсловами із значенням „звертатися”, які виникли на базі народнолатинського дієслова **parlare*, що протягом усіх періодів розвитку французької мови аж до сьогодні означає

„говорити”, та вже знайомого префікса *a* (< *ad-*). Утворені у старофранцузький період префіксальні форми *aparlere* *aparleir* *aparlair* *apairler* [9, с. 323] та безліч інших варіантів набувають значення „звертатися”. Наведемо кілька прикладів:

Bien cuideras avoir mespris,

Dont tu n'as la bele *aparlee*

Avant qu'ele s'en fust alee [13, с. 170] –

„Ти подумаєш, що зробив помилку тим, що не *звернувся* до красуні до того, як вона пішла”;

Et li rois, qui la pes quepst

Molt volantiers se il popst,

S'an vint de rechief a son fil,

Si l'*aparole* come cil... [15, с. 599] –

„І король, який дуже хотів миру, якщо б він міг це, повернувся до свого сина, щоб *звернутися* до нього...”

Доля цього дієслова склалася подібно до *araisnier*, воно також втрачено у французькій мові. Таким чином, дієслова, що вживалися із значенням „звертатися” у старофранцузькій мові, є обмеженими у мовному часі. Вони цікаві тим, що являють собою приклад найбільш поширеного у Середньовіччі і успадкованого із прадавніх часів словотвору, який вносив корективи в семантику.

Отже, ні латинські, ні старофранцузькі дієслова із значенням „звертатися” не увійшли до сучасної французької мови. Сьогодні найбільш поширене французьке дієслово із цим значенням – *s'adresser*. Такої форми і значення це дієслово набуває у середньофранцузькій мові [11, с. 11], а до того воно пройшло такі етапи становлення. Латинське дієслово *dirigere* – „*випрямовувати в пряму лінію, спрямовувати*” мало спільне походження з прикметником *directus* – „*прямий*”. Саме від нього утворилося нове дієслово, яке не фіксується словником класичної латинської мови, але згадується в етимологічних словниках як відновлюване – **directiare* з тим же значенням „*спрямовувати*” [7, с. 247]. У старофранцузькій мові воно вже має змінену після фонетичних трансформацій форму *drecier*, проте зберігає первісне значення [10, с. 184]. Далі відбувається те, що ми вже спостерігали з іншими дієсловами – дієслово приєднує префікс *ad-* із значенням „*напрямок*”. Утворене дієслово *adrecier* набуває вже більш уточненої семантики – „*спрямовувати до*” [10, с. 10], але воно ще не має відношення до дієслів мовлення, це, як і до того, дієслово дії. І тільки у середньофранцузькій мові воно починає вживатися із зворотним займенником, що має значення „*себе*”, і цілком справедливо може бути зараховане до складу дієслів мовлення із значенням „звертатися”. Іспанська мова пішла більш простим шляхом, утворивши дієслово *dirigirse* – „звертатися” безпосередньо від *dirigere*, не використовуючи традиційного для цього процесу префікса [6, с. 216].

Історія формування та еволюції дієслів із значенням „звертатися” від латини до сучасного стану романських мов з урахуванням тенденцій, що були зафіксовані від індоєвропейської прамови, дають підстави говорити про певні універсалії, що спостерігаються як у семантичних трансформаціях, так і у словотворі. Безперечно, ця робота має бути продовжена як за рахунок залучення решти дієслів із вказаною семантикою, так і через розширення кількості аналізованих мов.

Література

1. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь. – М.: Русск. яз., 1976. – 1096 с.
2. Леман В. П. Из книги «Протоиндоєвропейский синтаксис» // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 21. Новое в современной индоєвропейистике. – М.: Прогресс, 1988. – С. 351-408.
3. Одри Ж. Индоєвропейский язык // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 21. Новое в современной индоєвропейистике. – М.: Прогресс, 1988. – С. 24-121.
4. Сенів М. Г. Прийменник у класичних мовах: Посібник. – Донецьк: ТОВ „Юро-Восток ЛТД”, 2005. – 272 с.
5. Brunot F. Précis de grammaire historique de la langue française. – P.: Masson et Cie, 1899. – 698 p.
6. Corominas J. Breve diccionario etimológico de la lengua castellana. – Madrid: Gredos, 2003. – 627 p.
7. Dauzat A., Dubois J., Mitterrand H. Nouveau Dictionnaire étymologique et historique. – P.: Larousse, 1973. – 814 p.
8. Ernout A., Meillet A. Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots. – P.: C. Klincksieck, 1932. – 1108 p.
9. Godefroy F. Dictionnaire de l'ancienne langue française et de tous ses dialectes du IX au XV siècle. – P.: Librairie des sciences et des arts, 1937, T.I. – 799 p.
10. Greimas A. J. Dictionnaire de l'ancien français. Le Moyen Age. – P.: Larousse, 1994. – 630 p.
11. Greimas A. J., Keane T. M. Dictionnaire du moyen français. – P.: Larousse, 2001. – 668 p.
12. Jacob M. F. Lexique étymologique latin-français. – P.: Delalain frères, s.a. – 1276 p.
13. Lorris G. de, Meun J. de. Le Roman de la Rose. – P.: Le livre de poche, 1992. – 1272 p.
14. Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. – Bern: Francke Verlag, 1959, B.I. – 1182 S.
15. Troyes C. de. Romans. – P.: La Pochothèque, 1994. – 1280 p.
16. www.gmu.edu/departments/fld/CLASSICS/petronius.html.
17. www.thelatinlibrary.com/apuleius/shtml.

Микоян А. С.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЯЗЫКОВ И КУЛЬТУР В ПЕРЕВОДЕ

С древнейших времен одним из самых распространенных путей активного взаимодействия языков был перевод. С помощью перевода языки влияли друг на друга, взаимно обогащались и изменялись. Переводческая деятельность, особенно на относительно ранних стадиях существования современных языков, была мощным стимулом и одновременно способом их развития. С помощью перевода обогащались лексика и фразеология взаимодействующих языков, появлялись новые словообразующие элементы и модели, расширялся круг топонимов и антропонимов, слов, называющих различные, пришедшие из других речевых сообществ и культуры реалии.

Хотя художественный перевод и не является древнейшей формой перевода, именно ему, а также переводу социально и культурно значимых текстов (напр. Библии, философских трактатов и т. п.) в этих процессах взаимовлияния и взаимообогащения национальных языков всегда принадлежала чрезвычайно значительная роль. Эта роль осознавалась ведущими переводчиками, риториками, поэтами, философами и теоретиками перевода на протяжении всей его истории. Так, еще в I веке до н. э. Цицерон в трактате «Об ораторе» писал, что, переводя речи именитых греческих ораторов, он не только использовал «лучшие выражения, имеющиеся в нашем общем обиходе», но и, если таковых в латинском языке не находилось, создавал новые, аналогичные греческим, выражения, которые, будучи совершенно уместными в контексте переводимых им произведений, «были ничуть не хуже приняты нашими людьми» [8, с. 47]. Знаменитый испанский